

Anders Esmark

Funktionel offentlighed? – et systemteoretisk perspektiv på professiona- liseringen af den politiske kommunikation

Artiklens grundlæggende påstand er, at professionaliseringen i hovedsagen kan betragtes som en gevinst for den politiske offentlighed og demokratisk kommunikation i videre forstand. Det hævdes således, at professionaliseringen bidrager til udviklingen af mere funktionelle offentligheder gennem en stærkere differentiering mellem politik og journalistik, øget standardisering og en højere grad af præcision i konstruktionen af den offentlige mening. Grundlaget for denne påstand er en systemteoretisk inspireret diskussion af den politiske kommunikations professionalisering i Danmark i løbet af de sidste 10-15 år. Artiklen introducerer dermed også et systemteoretisk inspireret alternativ til den kritiske offentlighedsteori, der implicit eller eksplicit former hovedparten af debatten om offentlighed og demokratisk kommunikation.

Professionalisering i nyt lys

Det er en forholdsvis udbredt opfattelse i både faglig og almen debat, at professionaliseringen af den politiske kommunikation er en trussel mod den offentlige debat og udviklingen af en demokratisk form for kommunikation i Danmark. Professionalisering af den politiske kommunikation antages således ofte at lede til en strategisk og kontrolleret form for kommunikation, der adskiller sig fra de krav til en åben og fornuftig dialog, der almindeligvis knyttes til den offentlige debat. Grundlaget for denne vurdering af professionalisering er den kritiske offentlighedsteori, der eksplicit eller implicit former langt de fleste bidrag til diskussionen af de demokratiske potentialer og problemer både ved professionalisering specifikt og ved udviklingen i den politiske kommunikation i det hele taget. Den kritiske offentlighedsteori har selvsagt rødder i den kritiske teori i bred forstand og har Jürgen Habermas som sin mest prominente figur. Kernen i den kritiske offentlighedsteori – kritik af faktisk eksisterende demokratier med udgangspunkt i en regulativ idé eller et ideal om offentligheden – rækker dog langt ind i akademiske traditioner såsom deliberativ demokratiteori og mediesociologi såvel som den mere almene debat.

Det grundlæggende argument i denne artikel er, at professionaliseringen af den politiske kommunikation i store træk er en gevinst for den politiske kommunikation i demokratiske samfund snarere end en trussel. Påstanden er således, at professionalisering hovedsageligt bidrager til en mere velfungerende offentlighed og mere demokratisk kommunikation i både det politiske og journalistiske system. Grundlaget for denne konklusion er imidlertid ikke den kritiske offentlighedsteori, men den nyere sociologiske systemteori, anført først og fremmest af Niklas Luhmann. Artiklen introducerer således systemteoriens funktionalisti-

ske analysestrategi som alternativ til, hvad man kan kalde den dominerende kritiske offentlighedsteoris utopiske metode. Dette valg er selvfølgelig i sidste ende netop et analysestrategisk valg. Formålet med artiklen er således ikke teori-sammenligning, men derimod at præsentere en alternativ systemteoretisk inspireret analyse af den politiske kommunikations professionalisering.

Artiklen beskæftiger sig først og fremmest med udviklingen i Danmark, hvor vi inden for de seneste 10-15 år har oplevet en væsentlig grad af professionalisering af den politiske kommunikation i slipstrømmen af lande som USA og Storbritannien. Overordnet set kan professionalisering ansues som en styrkelse af kapaciteten til at planlægge, gennemføre og styre politiske organisationers interne og eksterne kommunikation. Udviklingen er mest prægnant i partierne, men vedrører også forvaltningen og interesseorganisationerne. Empirisk set indebærer professionalisering således en udvikling på flere organisatoriske niveauer, herunder udviklingen af nye *redskaber* (meningsmålinger, fokusgruppeinterviews, brandingteknikker mv.), nye *rutiner* (centralisering, kontrol og topstyring mv.) og nye *roller* (spindoktorer, konsulenter, kommunikationsmedarbejdere mv.). Artiklen diskuterer eksempler på alle tre udviklingstræk fra danske partier og dansk forvaltning hentet fra aktuell og tidligere gennemført forskning. Disse eksempler diskuteres inden for rammerne af en sondring mellem tre kommunikationsproblemer og tilsvarende medietyper, der udgør kernen i den systemteoretiske kommunikationsteori.

Offentlighed og kommunikationsmedier

Den funktionalistiske arv i Niklas Luhmanns systemteori og forholdet til Talcott Parsons kunne i sig selv gøres til genstand for en artikel. Af pragmatiske grunde må vi imidlertid gøre kort proces på dette punkt: systemteoriens funktionalisme kan kort sagt forstås som en analyse af sociale systemers dannelse, stabilisering og udvikling ud fra en sondring mellem løsning og problem. Systemteoriens funktionalistiske islæt er i sidste ende en påstand om, at enhver social orden (eller "system" i det systemteoretiske vokabular) med fordel kan iagttages som løsning på et problem. "Funktionalitet" henviser altså blot til et socialt systems løsningskapacitet i forhold til en eller anden form for problemkerne. "Dysfunktionalitet" er så tilsvarende en egenskab, der kan tilskrives alle fænomener, der ikke bidrager til eller direkte modarbejder løsningskapaciteten i et givet socialt system. Den i titlen nævnte "funktionelle offentlighed" må på dette grundlag enten forstås som et selvstændigt system eller et fænomen, der bidrager til stabiliseringen og udviklingen af et eller flere systemer. Systemteoriens bud er sidstnævnte, men inden vi kommer så vidt, er det nødvendigt kort at komme ind på de problemer, der ifølge systemteorien skal løses.

Luhmann følger Parsons ved at udpege *dobbelt kontingens* som det grundlæggende problem, der motiverer dannelsen af social orden (systemers emergens).¹ Men, som han fremhæver, skilles deres veje hurtigt, når det kommer til "(...) at fuldføre skridtet fra *problemet* om dobbelt kontingens til *løsningen* af dette problem med omtanke" (Luhmann, 2000a: 144). Der er en række elementer i Luhmanns afstandstagen fra den ældre funktionalisme, men det væsentlig-

ste i denne sammenhæng er, at Luhmanns sociologi til forskel fra Parsons handlingsteori er en kommunikationsteori.² For Luhmann er kommunikation snarere end handling den grundlæggende hændelse i det sociale og dermed det rette udgangspunkt for enhver sociologisk teori. Tilsvarende må problemet med dobbelt kontingens systemteoretisk set formuleres som et kommunikationsproblem.

Luhmanns udgangspunkt er, at kommunikation under forudsætning af dobbelt kontingens nok er en *usandsynlig*, men dog ikke umulig hændelse. Denne usandsynlighed hænger sammen med, at dobbelt kontingens gør det vanskeligt at etablere den informationssikkerhed, der er en forudsætning for kommunikationens videreførelse. Kommunikation kan kort defineres som sammenkædning af informationer med nye informationer. Denne fortløbende sammenkædning kræver imidlertid, at visse informationer kan betragtes som sikre og dermed danne udgangspunkt for tilføjelsen af nye informationer. Kravet om informationsikkerhed henviser altså til, at visse informationer i kommunikationen må kunne behandles som givne, hvis ikke kommunikationen skal gå i stå. Men da al information (egne og andres) til enhver tid kan betragtes som usikker, er kommunikation under forudsætning af dobbelt kontingens ingen enkel affære: "(...) hvis overvindelsen af den dobbelte kontingens allerede er usikker, hvorledes kan denne usikkerhed så benyttes til at opnå sikkerhed om usikre forhold i verden? Spurgt på en anden måde: Hvordan er kommunikation som informationsbearbejdning overhovedet mulig?" (Luhmann, 2000a: 199).

Når kommunikation alligevel kommer i stand, skyldes det en række "evolutionære landvindinger", der om ikke eliminerer så dog afbøder usikkerhedsmomenterne tilstrækkeligt til at kunne sikre kommunikationens fortsættelse (Luhmann, 2000a: 201; 1976). Disse evolutionære landvindinger kalder Luhmann overordnet for kommunikationsmedier. Konkret opdeler Luhmann det grundlæggende problem med at tilvejebringe muligheden for kommunikationen under forudsætning af dobbelt kontingens i tre delproblemer, henholdsvis *succes*, *forståelse* og *kontakt*. Til hvert af disse problemer svarer en særlig type kommunikationsmedie, henholdsvis *symbolsk generaliserede medier* (penge, magt, kærlighed, sandhed osv.), *sprog* (diskurser, programmer, temaer, skemaer osv.) og *udbredelsesmedier* (bøger, aviser, radio, tv, internet osv.). Hver af disse medietyper bidrager kort sagt til at løse eller i det mindste at afhjælpe de problemer, dobbelt kontingens påfører kommunikationen, og øger dermed sandsynligheden for at kommunikation kan finde sted (Luhmann, 2000a: 201; Künzler, 1989; Thysen, 1991).

Alle tre typer medier er ifølge Luhmann evolutionære landvindinger, der kan identificeres gennem historisk analyse og i gensidig afhængighed øger sandsynligheden for en ellers usandsynlig kommunikation og dermed øger mulighederne for bearbejdning af information. Netop i kraft af denne ydelse dirigeres dannelsen af sociale systemer i retning af medier, hvilket gælder på alle niveauer af systemdannelse: samfund, funktionssystemer (det retlige system, det økonomiske system, kunstsyste­met, familien osv., men altså i denne artikel først og fremmest det politiske system og det journalistiske system), organisation og interaktion (se også Esmark, 2005). Systemer er i den forstand intet andet end

kommunikation formet af medier. Social interaktion bliver derigennem i stand til at tage springet fra grundlæggende usandsynlighed til – en i flere tilfælde endog meget høj – sandsynlighed for kommunikation. Spørgsmålet er så, om denne øgede sandsynlighed også gælder *demokratisk* kommunikation mere specifikt.

Som vi skal se, afhænger svaret i høj grad af, i hvor høj grad og hvordan *offentligheden* indgår i denne systemdannelse. Systemteoretisk set er offentlighedens problematik grundlæggende forankret i spørgsmålet om den måde, de tre medietyper dirigerer dannelsen af sociale systemer på. I den resterende del af artiklen søger jeg at specificere den systemteoretiske vinkel på mulighederne for demokratisk kommunikation og en velfungerende offentlighed i relation til de tre medietyper og disses underliggende udgangsproblemer. Fremgangsmåden er i hvert tilfælde den samme: Jeg diskuterer først det systemteoretiske alternativ til den dominerende kritiske offentlighedsteori i relation til det pågældende problem/medie og vender mig derefter mod spørgsmålet om, hvorvidt professionaliseringen af den politiske kommunikation på det grundlag kan siges at udgøre et demokratisk problem eller en demokratisk gevinst. Da spørgsmålet om de symbolsk generaliserede kommunikationsmedier på mange måder er det mest grundlæggende, starter vi her.

Succes og demokratisk kommunikation – de symbolsk generaliserede kommunikationsmedier

De symbolsk generaliserede medier er for Luhmann løsningen på *succes* som kommunikationsproblem. Succes vil grundlæggende sige, at en kommunikationspart accepterer informationen i en anden kommunikationsparts meddelelse som relevant og i den forstand tager den for givet. Ifølge Luhmann bygger en sådan accept på et fælles *motiv* til fortsættelse af kommunikationen. Symbolsk generaliserede medier kan således forstås som standarder, der tilvejebringer et motiv for kommunikationens fortsættelse. De symbolsk generaliserede mediers ydelse ligger således i, at de tilbyder et svar på, hvorfor kommunikationen skal fortsætte, uden at man hele tiden behøver at stille spørgsmålet.

I det politiske system er magt svaret på spørgsmålet om kommunikationens fortsættelse. I det økonomiske system er svaret penge. I familien er svaret kærlighed. Og så fremdeles med de øvrige funktionssystemer. Det er klart, at løsningen af udgangsproblemet i ingen af tilfældene i sig selv er demokratisk. At begrunde videre kommunikation med mediet magt siger intet andet, end at stræben efter og udøvelsen af magt er tilstrækkeligt grundlag for at højne sandsynligheden for kommunikationens fortsættelse. Skal vi skridtet videre og sikre en demokratisk form for kommunikation, må denne altså indebære en strukturering af kommunikationen ud over, hvad de symbolsk generaliserede medier i sig selv yder. Men omvendt: Der er netop tale om en yderligere strukturering, ikke et alternativ til de symbolsk generaliserede medier. Det er på dette grundlag, at Luhmann formulerer et systemteoretisk alternativ til dominerende kritiske offentlighedsteori.

Kort sagt hviler den kritiske teoris offentlighedsbegreb på identifikationen af rationalitet eller fornuft som symbolsk generaliseret kommunikationsmedium. I den oprindelige analyse af den borgerlige offentligheds gradvise dannelse og

hastige forfald identificerer Habermas således den borgerlige offentligheds opståen med et helt særligt medium uden historisk fortilfælde: det offentlige ræsonnement, eller mere ordret; rationalitet eller fornuft (Habermas, 1968: 25; jf. Loftagers artikel i dette nummer af *Politica*). Kort sagt er tanken her, at den offentlige sfære i sidste ende kan afgrænses som en særlig kommunikationsform, der åbent – dvs. over for et publikum – gør brug af rationalitet som symbolsk generaliseret kommunikationsmedium. Denne “påberåbelse af fornuften” (p. 25) muliggør en *kritik* af den siddende magt, der i sidste ende skal forstås som et udkast til en alternativ magtform, der “(...) giver afkald på herskerkravets form” (p. 25). På kort form lyder analysen af overgangen fra feudalt regime til en rudimentær form for retsstat, at “lovens form” sammen med “fornuftens målestok” muliggør en inddæmning af absolut herredømme som magtform (p. 25).³

Systemteoriens indvending er, at rationalitet hverken empirisk eller teoretisk kan iagttages som et symbolsk generaliseret kommunikationsmedium. Systemteoretisk set er det ikke muligt at iagttage etableringen af rationalitet som en selvstændig standard uden for rækken af medier såsom magt, penge osv., men på samme niveau som disse. Rendyrket rationalitet lader sig vanskeligt koncipere som en holdbar løsning på succes som udgangsproblem. Snarere synes rationalitet (sammen med moral) at være en form for semantik, der tjener til at forlene standpunkter med en relevans, der rækker ud over de enkelte funktionssystemer, selv om disse standpunkter ikke kan formuleres andre steder end inden for de selv samme funktionssystemer. Ytringer, der på den måde anråber rationalitet som relevanskriterium, udraderer dermed muligheden for anvendelsen af etablerede symbolsk generaliserede kommunikationsmedier som fælles motiv for kommunikationens fortsættelse uden at tilbyde andet end kommunikation, hvor “(...) påstanden om fornuften af ens egen mening ufornuften af den modsatte mening” (Luhmann, 2000b: 291). Og hvad mere er: Selv hvis kommunikationen rent faktisk fortsætter på disse betingelser, er det vel også relevant at spørge, om denne form for kommunikation er specielt demokratisk. På et systemteoretisk grundlag er der i hvert potentielt det problem med rationalitet som medium, at succes inden for rammerne af rationalitet kræver en negering af kontingens.

Indvendingen mod den implicite eller eksplicite opfattelse af rationalitet (eller moral) som et symbolsk generaliseret kommunikationsmedium i den kritiske offentlighedsteori indebærer imidlertid ikke, at offentligheden blændes ud af den systemteoretiske optik, endsige fratages demokratisk betydning. På kort form lyder det systemteoretiske alternativ, at offentligheden *i sig selv er et medium*, nærmere bestemt et medium for *2. ordens kommunikation og iagttagelse*. Det vil sige, at sociale systemer i mediet offentlighed *iagttager sig selv som iagttagede*. Mediet offentlighed tillader systemet at reflektere over sig selv som iagttaget af sin omverden. Den “offentlige mening” er således forstået et generelt fænomen, som det er tilfældet i den kritiske offentlighedsteori. Men det generelle skyldes ikke, at den offentlige mening er et aggregat af partikulære meninger og ej heller, at den offentlige mening er frembragt gennem specifikke regler for generalisering af partikulære standpunkter. Det generelle henviser til

det forhold, at systemet ved anvendelse af mediet offentlighed forstår sin omverden som en generaliseret omverden i modsætning til en specificeret omverden.

“Når systemet derimod reflekterer over, at det bliver betragtet udefra uden at lægge fast af hvem og hvornår, begriber det sig selv som iagttaget i offentlighedens medium. Det kan lede til orientering mod generaliserede (offentligt præsentable) synspunkter, men behøver det ikke. Funktionelt ækvivalente strategier er eksempelvis hemmeligholdelse og hykleri” (Luhmann, 1996: 185).

Gennem mediet offentlighed oplever systemet med andre ord en generaliseret omverden, der leverer en løbende kontingenserfaring. Det kan som sagt lede til både hemmeligholdelse og hykleri, men det kan også lede til orientering mod generalisering og afprøvning af egne positioner. Offentlighed opstår så at sige, fordi det er umuligt at undslå sig iagttagelsen af sig selv som iagttaget. En vigtig egenskab ved mediet offentlighed er således, at det bringer kontingenserfaring på en form, der ikke er destruktiv eller blokerende for systemet (Baecker, 1996). Iagttagelse og kommunikation i mediet offentlighed er ikke dysfunktionelt i forhold til systemets operationer. Mediet offentlighed fordrer ikke en iagttagelse på trods af, i modsætning til eller uden for systemet, men forekommer derimod *i tilslutning* til det pågældende systems symbolsk generaliserede kommunikationsmedium. Man kan i den forstand tale om, at tilføjelsen af mediet offentlighed til det pågældende symbolsk generaliserede medium indebærer en dobbeltkodning af kommunikationen inden for rammerne af det enkelte system.

Det følger, at offentligheden ikke kan forstås som et system. I udgangspunktet synes Habermas for så vidt at være enig i dette, idet offentligheden karakteriseres som en *sfære*, der på den ene side “falder uden for det konventionelle sociologiske begreb om ’social orden’” og således ikke kan karakteriseres som en institution eller som en organisation og i særdeleshed ikke som et system, men på den anden side har tilstrækkeligt klare konturer til at kunne beskrives som et “kommunikationsnetværk til udveksling af information og synspunkter (dvs. negative og positive attituder); kommunikationsstrømmene bliver undervejs filteret og knyttet sammen, således at de smelter sammen i emnespecifikke bundter af *offentlig mening*” (Habermas, 1996: 360). Offentligheden stiller sig med andre ord uden for rækken af konsoliderede sociale ordner med klare grænser, kompetencer og roller. Men omvendt er offentligheden et selvstændigt socialt domæne – et *netværk* med “åbne, porøse og omskiftelige horisonter” (Habermas, 1996: 360).

Systemteoriens indvending er her, at begrebet “sfære” kan opfattes som et forsøg på at både blæse og have mel i munden. På den ene side er offentligheden ikke et system eller en anden form for social orden, men på den anden side vil den kritiske offentlighedsteori ikke forlade fordelene ved begrebet om en social orden – nemlig, at det bliver muligt at drage grænser og iagttage fænomenet – og insisterer følgelig på et vagt begreb om en “sfære”. Systemteoretisk set kan det centrale begreb om en offentlig sfære med andre ord i bedste fald forstås som et svagt eller upræcist systembegreb, der går hånd i hånd med en problema-

tisk påstand om rationalitet som et symbolsk generaliseret kommunikationsmedium.⁴ Vil man vide noget om offentligheden på et systemteoretisk grundlag, er det således nødvendigt at fremtvinge et klarere svar på spørgsmålet: Er offentligheden et system eller ej? Ud fra en systemteoretisk læsning er den kritiske offentlighedsteoris svar både og. Systemteoriens eget svar er derimod afkræftende. Offentligheden er et medium.

Opsummerende kan vi altså sige, at demokratisk kommunikation i relation til spørgsmålet om symbolsk generaliserede medier ikke som i den kritiske offentlighedsteori hviler på en sondring mellem en række udemokratiske styringsmedier og et demokratisk kommunikationsmedium kaldet rationalitet eller fornuft og dermed heller ikke på en sondring mellem systemer og en quasi-systemisk offentlig sfære. Rækken af symbolsk generaliserede medier og tilhørende funktions-systemer er evolutionære landvindinger forstået på den måde, at de indtil videre er det bedste bud på den løsning af kommunikativ succes som udgangsproblem. Dermed er disse medier en nødvendig, men også utilstrækkelig forudsætning for demokratisk kommunikation. Funktionssystemerne er ikke per definition demokratiske, men deres eksistens er en potentiel demokratisk gevinst, forudsat at det er muligt at gennemføre en yderligere disciplinering af kommunikationen gennem introduktionen af offentlighed som medium i tilslutning til de symbolsk generaliserede medier. Spørgsmålet er så, hvordan professionalisering af den politiske kommunikation kan udlægges i det lys.

Professionalisering som differentiering

Som udgangspunkt kan vi formulere den påstand, at professionalisering i kraft af sit bidrag til en klarere differentiering mellem det politiske system og det journalistiske system styrker mulighederne for demokratisk kommunikation. Professionaliseringen af den politiske kommunikation henviser i de fleste definitioner til en professionalisering af mediehåndteringen i de politiske organisationer – først og fremmest partierne, men også forvaltningen og interesseorganisationerne (Kjær og Carlsen, 1999; Jønsson og Larsen, 2002). Det er imidlertid en implicit eller eksplicit forudsætning for de fleste diskussioner om professionalisering, at udviklingen i de politiske organisationer spiller sammen med det forhold, at medierne har en markant indflydelse på det politiske liv, til tider omtalt som “medialisering” af politikken.

Frem for at definere professionalisering som en udvikling alene i de politiske organisationer, der i varierende omfang kan betragtes som en reaktion på mediernes angiveligt øgede betydning for det politiske liv, ansporer et systemteoretisk perspektiv snarere til at betragte professionaliseringen af den politiske kommunikation mere grundlæggende som et aspekt af en differentieringsproces, nemlig differentieringen mellem det politiske system og et selvstændigt journalistisk system. En sådan forståelse af professionalisering lægger sig tættere op af en konventionel professionssociologisk forståelse af professionalisering som “professionsdannelse”, blot med den tilføjelse, at dannelsen af professioner systemteoretisk set kan indskrives i den overordnede makrosociologiske iagttagelse af samfundets funktionelle differentiering.

At trække sammenhængen mellem professionalisering og funktionel differentiering frem i lyset understreger, at vi på den ene side har at gøre med dannelsen af en selvstændig journalistisk profession som et element i udsondringen af et selvstændigt journalistisk system og på den anden side med dannelsen af en profession i det politiske system, særligt orienteret netop mod dette selvstændige journalistiske system, som vi som udgangspunkt kan kalde "kampagnemedarbejderen" og "kampagnelederen". Den udbredte forståelse af professionalisering som udvikling af kompetencer til medie håndtering i de politiske organisationer knytter sig således til den sidste profession – eller rolle, om man vil – men understregningen af professionalisering som en differentieringslogik fordrer et dobbeltblik på det journalistiske og det politiske system.

Vi finder ikke det journalistiske system i kongerækken af funktionssystemer i den systemteoretiske debat. Det nærmeste, vi kommer, er Luhmanns beskrivelse af den journalistiske professions dannelse som et element i udsondringen af systemet "massemedier" (Luhmann, 1996: 55). Denne terminologi sonder imidlertid ikke tilstrækkeligt mellem medier og journalistik (som det i øvrigt ofte er tilfældet i mediesociologien). Jeg tillader mig derfor at beskrive journalistikken – ikke "massemediene" – som et selvstændigt funktionssystem, båret af *nyheden* som symbolsk generaliseret medium. Den udstrakte grad af kontrol med massemediernes indhold er selvfølgelig et væsentligt element i det journalistiske system, men det er ikke desto mindre misvisende at anvende medier og journalistik synonymt.

Givet denne tætte sammenhæng med differentiering er det næppe overraskende, at professionaliseringen af den politiske kommunikation som hovedregel vurderes negativt fra den kritiske offentlighedsteoris perspektiv. Den øgede systemiske differentiering styrker orienteringen mod kommunikationsmediernes *magt* og *nyhedsværdi* på bekostning af rationalitet og fornuft. En velkendt indvending er således, at saglighed, sandfærdighed, respektfuld meningsudveksling og tilstrækkelig selvindsigt til at lade det bedste argument vinde i takt med professionaliseringen af den politiske kommunikation bliver tilsidesat til fordel for en række forkerte hensyn såsom strategisk kampagneplanlægning, vælger-tække, bureaukratisk effektivitet, journalistiske nyhedskriterier og overvejelser om oplagstal.

Systemteoretisk set er historien imidlertid en anden. I udgangspunktet indebærer udsondringen af et selvstændigt journalistisk system blot, at der skabes endnu en mulighed for løsningen af succes som kommunikativt udgangsproblem – motivering af kommunikationen ved hjælp af nyhedsværdi – der står i en relation af funktionel ækvivalens til andre muligheder for løsning af det samme problem. Når vi kan gå skridtet videre og tilskrive denne udvikling en demokratisk værdi, handler det imidlertid om, at sammenligningsgrundlaget ikke er et ideal om en renlivet offentlig sfære, men den simple iagttagelse, at det historiske alternativ til denne udvikling synes at være en problematisk sammenblanding af politik og journalistik, hvor journalistikken så at sige er i politikens tjeneste. Påstanden om, at professionaliseringen har positive demokratiske effekter henviser altså til, at vi i sidste ende har at gøre med et bidrag til en funktionel adskillelse af politik

og journalistik, der klart er at foretrække frem for det historisk set mest velkendte alternativ: sammenblandingen af journalistik og politik og politisk kontrolleret journalistik.

Denne historie er ikke mindst nærværende i dansk sammenhæng, hvor partipressen stadig kaster slagskygger ind over de store dagblade, og hvor et væsentligt element i den såkaldte kulturkamp er en klar repolitisering af journalistikken. På dette grundlag er det snarere *manglende* professionalisering, der tegner sig som et demokratisk problem. Journaliststanden er for så vidt en relativt stærk profession i Danmark. Mesterlære på aviser blev suppleret af en form for journalistuddannelse i 1946, og Danmarks Journalisthøjskole blev oprettet i 1962. DJH havde monopol på uddannelsen af journalister frem til 1999, hvor nye uddannelser på Roskilde Universitetscenter og Syddansk Universitet kommer til (se Schultz, 2005 for en diskussion af den journalistiske professions historie). Resultatet af denne historie er i korte træk, at den journalistiske profession i Danmark indtil 1999 var forholdsvis stærk og entydig, men dermed også forholdsvis ensidig. Når det således kan diskuteres, om den politiske kommunikation kunne være tjent med yderligere professionalisering af journalistikken, handler det således ikke om, at der grundlæggende mangler klare professionsstandarder, men om hvorvidt de etablerede kriterier er tilstrækkeligt dynamiske, og i særdeleshed hvorvidt etablerede kriterier fungerer tilstrækkeligt effektivt som bolværk mod en repolitisering af journalistikken – hvilket er det systemteoretiske bud på en egentlig “refeudalisering” af den politiske kommunikation.

Professionaliseringen af den politiske kommunikation vedrører imidlertid ikke kun den journalistiske profession, men også dannelsen af en mere eller mindre ny profession i det politiske system, der har samspillet med det selvstændiggjorte journalistiske system som sit primære anliggende. Meget af debatten har på dette punkt drejet sig om mere eller mindre prominente spindoktorer, men dels er termen upræcis, dels fanger den i bedste fald kun en forsvindende lille del af den relevante profession. Til professionen hører også pressechefer/-medarbejdere, kommunikationsmedarbejdere og en række konsulenter både ansat direkte i de politiske organisationer og i bureauer. Det er imidlertid også klart, at denne profession ikke er så veletableret og klart defineret som den journalistiske profession. Ud fra en strikt professionssociologisk fortolkning kan vi formentlig ikke tale om en profession. Jeg vil ikke desto mindre tentativt foreslå at karakterisere udviklingen på dette punkt som dannelsen af en “kampagneprofession”. Dette forslag viser tilbage til en veletableret forbindelse mellem professionalisering og den politiske kommunikations indtræden i en tilstand af “permanent kampagne” (Norris, 2000: 137ff.).

Termen permanent kampagne samler de organisatoriske kendetegn ved professionalisering såsom styrket strategisk planlægning, øget koordination eller kontrol, udsondringen af særlige kommunikationsenheder sammen med tendenser til centralisering, brug af meningsmålinger osv. i en grundlæggende dynamik, der kan karakteriseres som udbredelse og konsolidering af kampagnens logik i den politiske kommunikation. Hvad, vi her kan tilføje, er, at professionsdannelse og rollespecifikation også er en del af udviklingen. Når professionaliseringen af den

politiske kommunikation ofte opleves som særlig massiv og afgørende i de seneste 10 til 15 år, handler det ud fra dette perspektiv grundlæggende om, at Danmark sammen med de fleste andre vestlige samfund er indtrådt i denne tilstand af permanent kampagne, der også beskrives som en "postmoderne" kampagne til forskel fra kampagnens tidligere moderne (ca. 1960 til 1980) og præmoderne (ca. midt 1800-tallet til 1950'erne) former (Norris, 2000: 138). Kampagneprofessionen er således ikke ny, men med den permanente kampagnes fremvækst har professionen udviklet sig voldsomt både kvantitativt og kvalitativt.

Ud over uddannelse, brancheforeninger og faglige sammenslutninger er et af de væsentligste aspekter af denne professionalisering præciseringen af standarder for embedsmænds varetagelse af rollen som kampagnemedarbejder. Siden betænkning 1354 fra 1998 har der således eksisteret retningslinjer for "særlige rådgivere", der sammen med partiernes pressechefer gemmer sig bag de talrige henvisninger til den mere farverige spindoktorfigur. Dertil kommer endnu en betænkning om "Embedsmænds rådgivning og bistand", der tilbyder uddybende retningslinjer for forholdet mellem embedsværk og journalister både for det almindelige embedsværk og de særlige rådgivere (Betænkning 1443). Modsat den uforholdsmæssigt store opmærksomhed over for spindoktorer som en demokratisk trussel peger en mere grundlæggende diskussion af professionalisering således på, at der grundlæggende er tale om en begyndende konsolidering af kampagneprofessionen netop som profession. Som det var tilfældet med den journalistiske profession, ligger det demokratiske problem også her i manglende professionalisering snarere end professionalisering.

Forståelse og demokratisk kommunikation – sprog som medium

Iagttagelsen af funktionel differentiering mellem klart adskilte funktionssystemer båret af bestemte symbolsk generaliserede medier giver imidlertid kun en tredjedel af svaret på, hvordan kommunikation – demokratisk såvel som udemokratisk – kan komme i stand. Tilbage står problemerne med kontakt og forståelse. Tager vi sidstnævnte først, er det kendetegnende, at den kritiske offentlighedsteori udlægger forståelse som et resultat af imødegåede rationalitetsfordringer. Tilsvarende er det afgørende for den kritiske offentlighedsteori at kunne omsætte den overordnede pointe om rationalitet og fornuft i konkrete regler for korrekt sprogbrug i den offentlige sfære, hvad enten det nu er i form af en moralsk præget diskursetik, formel logik eller grammatik, pragmatik eller yderst omtrentlige regler såsom saglighed, gensidighed osv. Fælles er under alle omstændigheder, at korrekt brug af disse regler producerer forståelse. På dette grundlag tenderer den kritiske offentlighedsteori som hovedregel også til at opfatte forståelse som en demokratisk værdi i sig selv. Den kritiske offentlighedsteoris demokratiformel er i sin kerne en forestilling om beslutninger truffet på grundlag af gensidig forståelse gennem overholdelse af rationalitetsfordringer omsat i mere eller mindre specifikke regler for korrekt sprogbrug.

Luhmann følger denne linje så langt som til at acceptere en klar sammenhæng mellem sproglige regler og forståelse. Sproget er som nævnt det medium, der bearbejder forståelse som kommunikativt udgangsproblem. Men forståelse

er imidlertid ikke det samme i systemteorien som i den kritiske offentlighedsteori. Hvor sidstnævnte abonnerer på en konventionel udlægning af forståelse som korrekt eller fejlfri overdragelse af meningsindhold, henviser forståelse hos Luhmann grundlæggende til forståelse af forskellen mellem information og meddelelse. Forståelse er ikke et spørgsmål om, at B opfatter, hvad A egentlig mener, men om at B sættes i stand til at opfatte indholdet af A's kommunikation som information, selv om B samtidig ved, at denne information ikke er identisk med A's meddelelse. Hvor tanken om forståelse som korrekt overdragelse af meningsindhold arbejder ud fra en modstilling mellem forståelse og misforståelse, inkluderer forståelse systemteoretisk set misforståelse – endda som det mest sandsynlige scenarium. Det kan selvfølgelig ikke udelukkes, at B rent faktisk opfatter meningsindholdet af A's kommunikation som A selv, men der ikke er nogen mulighed for at afgøre med sikkerhed, om det er tilfældet, og hvad der er endnu vigtigere – en sådan afgørelse er ikke en forudsætning for forståelse.

For Luhmann er sproget derfor heller ikke et sæt af regler for korrekt overdragelse af meningsindhold, men en mulighed for løbende afstemning af differencen mellem meddelelse og information. Med sproget som medium bliver det muligt at “*udvide* repertoiret for forståelig kommunikation *praktisk taget uendeligt* og dermed sikre, at næsten enhver vilkårlig hændelse forekommer at være *information* og kan bearbejdes som sådan” (Luhmann, 2000a: 202). Beskrivelsen af sprog som et medium er imidlertid ikke den mest veludviklede del af Luhmanns teoribygning. Man kan imidlertid sige, at resultatet af justeringen er en omorientering af den analytiske interesse fra udarbejdelsen af et metasprog for demokratisk kommunikation (etik, logik, grammatik) til iagttagelse af de forskellige “systemsprog”, der løbende bearbejder forståelsens grundproblematik. Spørgsmålet er med andre ord, hvordan kommunikationen mere konkret organiseres inden for forskellige systemer i tilslutning til de symbolsk generaliserede kommunikationsmedier. Dette kunne for så vidt sagtens lede til en form for diskursanalyse (uden en diskursetik), men i tråd med Luhmann selv forfølger vi her sporet i retning af “temaer” (velfærdsstat, sikkerhed, konkurrenceevne osv.) og “skemaer” (krise, reform, implementering osv.), der synes at lægge sig tættere op af henholdsvis begrebsanalyse/-historie og genreanalyse (Luhmann, 2000b: 300).

Den gennem sproget opnåede mulighed for informationsbearbejdning er imidlertid ikke i sig selv et demokratisk fænomen. Forståelsens grundproblematik kan bearbejdes og løses, uden at dette i sig selv garanterer, at kommunikationen forløber som demokratisk kommunikation. Demokratisk kommunikation kommer derimod i stand, ved at forståelsen forsynes med en vedvarende kontingenserfaring, dvs. ved muligheden for løbende at indarbejde en åbenhed over for ændrede beslutningsforhold i kommunikationen. Eller med andre ord: Demokratisk kommunikation handler om muligheden for fejltagelser og dissens, selv om der er rigeligt med forståelse. Spørgsmålet er således, hvilke skemaer der muliggør en sådan erfaring. Det er i tilknytning hertil, at Luhmann mest direkte argumenterer for offentlighedens demokratiske værdi:

“Heri, og ikke i udarbejdelsen af fornuftige løsninger gennem dialog, ligger grunden til sammenhængen mellem offentlig mening og demokrati. Dermed er det selvfølgelig ikke udelukket, at man sammenligner problemløsninger og dermed forstår sig bedre på forholdene eller i det mindste på at fravælge det ubrugbare. Men det demokratiske i princippet skyldes ikke en rationalitetsfordel, men derimod i at holde fremtiden åben for beslutningsforhold med nye muligheder og nye begrænsninger. Dette understøttes af den offentlige menings skemaer, ja bliver overhovedet først muligt gennem disse” (Luhmann, 2000b: 301).

Kort sagt kan offentligheden på dette niveau iagttages som tema og som skema – eller måske snarere en række skemaer – der stiller særlige muligheder for en løbende kontingenserfaring, dvs. en løbende registrering af ændrede omstændigheder, fejltagelser, dissens og modstand, selv om alt i princippet er forstået. Anvendelsen af offentlighed som medium på dette niveau understøtter således demokratisk kommunikation, men det demokratiske aspekt har ikke at gøre med højnelse af chancerne for forståelse i sig selv, men derimod med fastholdelsen af konstant åbenhed over for ændrede omstændigheder og nye relevante bidrag til den givne kommunikation (Luhmann, 2000b: 301).

Professionalisering som standardisering

Spørgsmålet er så, om professionaliseringen af den politiske kommunikation på den baggrund kan siges at styrke eller svække mulighederne for demokratisk kommunikation. Den overordnede påstand er her, at professionaliseringen af den politiske kommunikation bidrager positivt til udviklingen af en politisk offentlighed i kraft af den medfølgende *standardisering* af kommunikationen. Standardisering beskriver basalt set blot den stabilisering af sproglige standarder, bearbejdelsen af forståelse som udgangsproblem sætter i gang, det være sig i form af diskurser, programmer eller som her: temaer og skemaer.

At der er en sammenhæng mellem professionalisering og standardisering er for så vidt allerede et væsentligt tema i den eksisterende diskussion. På den ene side er effekten af en selvstændig journalistisk profession ganske klart, at journalistiske kommunikationsstandarder får stigende betydning for den politiske kommunikation. Disse standarder kan i forlængelse af udpegningen af nyheden som symbolsk generaliseret kommunikationsmedium kaldes for nyhedskriterier. Mediesociologien har gennem *news room studies* og indholdsanalyse identificeret en lang række sådanne nyhedskriterier. I sin analyse af det journalistiske system nævner Luhmann blandt andet diskontinuitet, konflikt, kvantificerbarhed, lokal forankring, normbrud, aktualitet og personfiksering (Luhmann, 1996: 117ff.). Den klassiske liste har i Danmark lydt på aktualitet, væsentlighed, konflikt, identifikation og sensation siden 1971’erne (Asmussen og Meilby, 1977; Kramhøft, 2000). En nylig analyse føjer på grundlag af en række feltstudier en række kriterier til, der i højere grad har at gøre med de interne redaktionelle og organisatoriske omstændigheder i journalistikken såsom fyldningskriteriet (kravet om at fylde spalteplassen og sendetiden ud) og solokriteriet (styrken ved at have en solohistorie) (Schultz, 2005).

Professionaliseringen kan tilsvarende siges at føre en standardisering inden for rammerne af det politiske system med sig. Som skema betragtet organiserer

kampagnen den politiske kommunikation som en kamp om at demonstrere positive effekter af tilslutning til et synspunkt, en værdi, en beslutning osv. Politisk kommunikation har selvfølgelig altid haft kampagner, men det nye ved udviklingen de seneste 10-15 år ligger i, at kampagner breder sig ud over valgkampens mere afgrænsede rum og tid, intensiveres og underbygges organisatorisk. Kampagnen er tæt forbundet til *dagsordenen* som skema, dvs. en prioriteret liste af generelle og konkrete mærkesager. Dagsordenen fastlægger kampagnens temaer og sammenkoblingen af dagsorden og kampagne kan på sin side forstås som politiske *strategier*.

Inden for denne overordnede ramme kan det imidlertid også overvejes, om udviklingen styrker andre mere konkrete skemaer som kommunikationsstandarder. Et godt bud synes her at være *løftet* eller *kontrakten*, forstået på den måde at løftet om at stå ved de i kampagnen kommunikerede værdier, beslutninger osv. ikke længere blot testes ved selve valget, men derimod konstant prøves og testes. Dermed introduceres et krav om vedvarende at kunne demonstrere overholdelse af kontrakten og synliggørelse af lovede effekter, hvilket omvendt indebærer en permanent angst for at blive beskyldt for kontraktbrud. Det mest iøjnefaldende eksempel er den såkaldte efterløns sag, der startede med Socialdemokratiets løftebrud og har været en sag lige siden, senest med Dansk Folkepartis antydning af en mulighed for ændring, der straks udlægges efter samme skema. Partiet Venstre er på samme måde det mest emblematiske eksempel på en offensiv anvendelse af løftet og kontrakten som skema, jf. slogans som "Venstre ved du hvor du har", og "Venstre, så ved du, at det bliver til noget", der leder Anders Fogh Rasmussens målrettede brug af løfter som skema for sin kommunikation med vælgerne.

Standardisering af kommunikationen ud fra bestemte skemaer spiller tæt sammen med den organisatoriske udvikling i retning af øget koordination, hvis ikke ligefrem øget kontrol og disciplin, centralisering og topstyring af kommunikationsindsatsen, der længe har været et fremherskende tema i debatten om professionalisering. Denne udvikling er så at sige det organisatoriske resultat af standardisering og har til formål at sikre en ensartet linje i forhold til planlagte kampagner og strategier i den enkelte organisation. Denne udvikling er tydeligst i partierne, men vedrører i høj grad også forvaltningen og i særdeleshed spørgsmålet om de særlige rådgiveres instruktionsbeføjelser over for det almindelige embedsværk. De oftest fremhævede eksempler er i den forbindelse partiet Venstre og Dansk Folkeparti. Begge fremhæves som partier, hvis succes i vidt omfang skyldes professionalisering af den politiske kommunikation, og begge partier bliver med jævne mellemrum til genstand for historier om den medfølgende topstyring, om mundkurve og medlemmer, der sættes på plads eller kaldes til orden af ledelse, kommunikationsrådgivere, pressechefer osv.

Det er næppe for meget sagt, at standardiseringen af den politiske kommunikation som hovedregel vurderes negativt fra den kritiske offentlighedsteori, der mere eller mindre eksplicit informerer demokratianalyser af udviklingen, eftersom hverken journalistiske nyhedskriterier eller politiske kampagnekriterier lever op til den kritiske offentlighedsteoris standarder for fornuftens sprog. I mere

gængs form leder denne analyse frem til påstande om, at nyhedskriterierne og kampagnekriterierne forvrider og ødelægger den offentlige debat. De journalistiske nyhedskriterier kan således beskyldes for overdreven fokus på enkeltsager, skandaler, strategiske spil mv. (Kjær og Pedersen, 2000; Engell, 1999), mens kampagnekriterierne på sin side bidrager med en strategisk orientering af kommunikationen, der trækker kommunikationen i retning af propaganda og manipulation med både journalister og borgere som hjælpeløse ofre (Lund og Horst, 1999: 96). Ud fra samme logik er den organisatoriske udvikling i retning mod mere centralisering, kontrol og styring blevet udlagt som et demokratisk tab eftersom mulighederne for en fri, åben og mangfoldig offentlig debat trædes under fode af kravene om kampagnedisciplin og kioskbaskere.

Når standardisering ud fra et systemteoretiske perspektiv kan karakteriseres som en demokratisk gevinst, er udgangspunktet et spørgsmål om, i hvor høj grad de konkrete skemaer fungerer som skemaer for produktion af offentlig mening og derigennem bidrager til en løbende kontingenserfaring i kommunikationen. I forhold til et sådant udgangspunkt er der umiddelbart intet at udsætte hverken på journalistiske nyhedskriterier eller kampagnekriterier. For så vidt angår nyhedskriterierne, kan offentligheden siges at indgå i disse kriterier som en forudsætning om modtagere, for hvem de journalistiske historier rent faktisk er en nyhed. Derudover kan vi sige, at journalistikken løbende (re)producerer den offentlige mening som kilde, rækkende fra enkeltstående personer til selvbestaltede meningsmålinger. På samme måde indgår offentligheden som horisont for kampagnen, der aftvinger kampagnen en løbende registrering af nye bidrag, udmeldinger om dissens og konsensus og nye omstændigheder, der inden for kampagnens rammer registreres som offentlig mening, der så afkræver revurdering af beslutningsgrundlaget.

Set fra den kritiske offentlighedsteori er denne situation, hvor offentlig mening (re)produceres inden for rammerne af journalistiske historier og forskellige aktørers kampagner og kontrakter, udtryk for, at offentlig mening er blevet fuldstændig underkastet den strategiske kommunikations logik. Systemteoretisk set er det relevante forhold imidlertid snarere, at disse skemaer overhovedet muliggør (re)produktionen af en offentlig mening. Det demokratiske problem er således ikke fraværet af en mere ægte (det vil sige ustrategisk) offentlig mening, men skemaer, der ikke i samme grad tillader reproduktionen af offentlig mening. Inden for det journalistiske system er referatet, den (pseudo)videnskabelige analyse, anmeldelser, ledere mv. eksempler på skemaer, der (re)producerer en anden mening end lige netop den offentlige mening. I det politiske system kunne man pege på ideologier, partiprogrammer, værdier mv. som skemaer, der ikke aftvinger kommunikationen en løbende reproduktion af offentlig mening i sig selv.

Er standardiseringen i bestemte skemaer inden for rammerne af det politiske og det journalistiske system ikke et demokratisk problem, bliver den det hurtigt, hvis disse skemaer blandes sammen. Eller med andre ord: Hvis standardiseringen ikke følger differentieringen, leder det hurtigt til problemer. Det er imidlertid et spørgsmål om balance. Det er således ikke i sig selv et problem, at kampagne-magere giver indrømmelser til det journalistiske system og forsøger at imøde-

komme nyhedskriterier ved at pakke og vinkle historier for journalister, organisere pressekonferencer i forhold til journalisternes produktionsrytme osv. Det er heller ikke i sig selv et problem, at journalister giver visse indrømmelser til kampagnemagerne som for eksempel accepten af anonyme kilder, accept af at videregive en information for at få en anden osv. Alt dette kan i det store og hele betragtes som elementer i den nødvendige operative kobling mellem politik og journalistik. Problemet begynder dog så småt, når grænsen mellem kampagneskriterier og nyhedskriterier helt udviskes, hvilket vil sige, at kampagnemagerne lige så vel kan skrive nyhederne, som journalisterne kan bedrive kampagnerne. Balancen mellem nødvendig kobling mellem autonome systemer og udviskning af grænsen mellem disse systemer kan dog ikke formaliseres yderligere, men må diskuteres sag for sag.

Kontakt og demokratisk kommunikation – udbredelsesmedierne

Det sidste niveau for diskussionen er udbredelsesmedierne eller blot massemedierne. Disse forstås helt konventionelt af Luhmann som lav- eller højteknologiske medier til lagring og udbredelse af akustiske eller optiske tegn. Der er således intet nyt at føje til listen over presse, radio, tv og digitale medier. At disse medier bearbejder kontakt som kommunikativt udgangsproblem er også i overensstemmelse med den konventionelle forståelse. Hovedlinjen i disse mediers udvikling er kort sagt en stejlt stigende kurve, både hvad angår antallet af sammenknyttede kommunikationsparter, afstanden kontakten kan etableres over, og tempoet, kommunikationen kan foregå med. Når det kommer til spørgsmålet om udbredelsesmedier støder vi på en stærk alliance mellem den kritiske offentlighedsteori og mediasociologien. Der er således en veletableret tradition for at diskutere udbredelsesmediernes udvikling og ydelse i relation til et offentlighedsbegreb, endog i en sådan grad at der inden for denne tradition til tider sættes lighedstegn mellem udbredelsesmedier og offentlighed.

I den kritiske offentlighedsteori står det direkte ansigt til ansigt-møde ganske vist stadig som et ophøjet ideal. Massemediernes teknologiske udvikling indgår tilsvarende i den klassiske forfaldstese, der stadig giver anledning til påpegning af konflikter mellem den offentlige sfæres kommunikationsstandarder og teknologiens standarder (som når tv-mediet beskyldes for at lede til æstetisering og overfladiskhed) og ikke mindst kritiske bemærkninger om kontrollen med udbredelsesmedierne, hvilket først og fremmest vil sige ejernes kontrol (commercialisering og monopolisering) og den journalistiske kontrol (situationskontrol, kanalkontrol, formkontrol, se Waldahl, 1999). Men medieret kommunikation er ikke desto mindre bredt accepteret som grundlag for den offentlige sfære, og den positive vinkel på udviklingen er ifølge den kritiske offentlighedsteori, at den teknologiske udvikling åbner for en potentielt mere inklusiv og til dels også deltagelsesorienteret offentlig sfære – med den omfattende diskussion af internettets potentialer som det aktuelt mest slående eksempel (Norris, 2001; Sparks, 2001; Hoff og Storgaard, 2005).

Det er samtidig klart, at udbredelsesmediernes udvikling systemteoretisk set ikke kan siges at bidrage til konsolideringen af en offentlig sfære i den betydning,

begrebet tillægges i den kritiske offentlighedsteori. Betragter man udbredelsesmedierne adskilt fra sprog og symbolsk generaliserede medier, er det ganske vist klart, at udbredelsesmedierne isoleret set ikke giver anledning til fremvæksten af en veldefineret social orden, hvilket så leder den kritiske offentlighedsteori til at udpege udbredelsesmedierne som grundlaget for den offentlige sfæres åbne og konturløse netværk. Pointen er imidlertid, at selv om udbredelsesmediernes bearbejdning af kontakt som udgangspunkt kan adskilles analytisk fra bearbejdelsen af problemerne med succes og forståelse, forekommer de altid samtidig i enhver faktisk social situation. Udbredelsesmedierne er i den forstand intet andet end kanaler for den systemdannelse, der forekommer på sproget og de symbolsk generaliserede mediers niveau. Den kontakt, udbredelsesmedierne muliggør, er kontakt inden for rammerne af systemer og ikke et vidnesbyrd om en alternativ "sfære".

Den potentielle demokratiske værdi ved udbredelsesmediernes udvikling er på det grundlag ikke så meget et spørgsmål om inklusion og deltagelse, som om højere tempo og en større grad af præcision af reproduktionen af offentlig mening inden for rammerne af de relevante funktionssystemer. Udbredelsesmedierne muliggør med andre ord, at den løbende afprøvning af kontingen, der inden for de journalistiske og politiske skemaer registreres og udvikles som offentlig mening, kan foregå langt hurtigere og med en langt højere grad af præcision. Tempo henviser her til den hastighed, hvormed ændrede omstændigheder og nye bidrag registreres med i envejsmedierne og mulighederne for *real time*-kommunikation i tovejsmedierne. Præcision handler på sin side om muligheden for at identificere de mest afgørende og relevante bidrag i forhold til et givet tema.

Professionalisering som præcisering

Også på dette punkt kan professionalisering siges at højne chancerne for demokratisk kommunikation. Et væsentligt aspekt af professionaliseringen er opbygningen af kompetencer til anvendelse af udbredelsesmediernes teknologiske potentiale. Journalister (efter)uddannes til at håndtere digitalisering, flermedialitet og mediekonvergens. Kampagnemagere halter måske endnu lidt efter, men arbejder hårdt på at supplere tidligere tiders kampagneklassikere såsom kampagnebusser, folkemøder og plakater til strategier for alle tilgængelige medier i forbindelse med den enkelte kampagne. Pippa Norris beskriver således medieberedskabet i den permanente kampagne som specialiserede og fokuserede tv-indslag, målrettede mails og events, ligesom løbende meningsmålinger, fokusgrupper og interaktive hjemmesider indgår i beredskabet (Norris, 2000: 138). Listen kan selvfølgelig diskuteres, men professionalisering indebærer udvikling af kompetencer til brug og håndtering af det fulde spektrum af udbredelsesmedier.

Man kan diskutere, i hvor høj grad denne udvikling er slået igennem i Danmark. Et eksempel på udviklingen er den type af løbende pressemøder i Statsministeriet, der er blevet indført i Anders Fogh Rasmussens embedsperiode. Hyp-pigheden og selve organiseringen af disse møder er tydeligt formet efter et amerikansk forbillede og kan ses både som et forsøg på at "præsidentialisere" af Anders Fogh Rasmussen og et forsøg på at gøre pressemøderne til regulære

events med tv-appel. Hvad der ud fra en kritisk offentlighedsteori hovedsageligt vil blive opfattet som et knæfald for tv-mediet og en alt for kontrolleret kommunikation, kan imidlertid anskues som et eksempel netop på den stærkere orientering mod generaliserede og offentligt præsentable synspunkter gennem de muligheder, tv-mediet nu engang tilbyder. Man kan således vælge at fokusere på, at det faktisk er lykkedes at få tv-dækning af pressemøder.

Brugen af internettet er et af de større emner i diskussionen. Alle danske partier, ministerier og væsentlige interesseorganisationer har mere eller mindre omfattende hjemmesider med varierende grader af mulighed for internaktivitet. Det er imidlertid ikke muligt entydigt at afgøre, i hvor høj grad hjemmesider bruges som et element i professionaliseringen eller er afkoblet fra denne. Noget tyder imidlertid på, at brug af internettet har bevæget sig væk fra mere eller mindre afkoblede webmasters og i stigende grad er underlagt det professionaliserede kampagneberedskabs kontrol. Men udviklingen er som sagt ikke entydig, i særdeleshed ikke når det kommer til betydningen af de interaktive elementer ved nettet. Meningsmålinger og fokusgrupper indgår som et selvfølgelig element i de fleste partiers arbejde, selv om forskellen på større eller mindre partier slår igennem.

Også på dette punkt er udviklingen som hovedregel blevet vurderet negativt fra den kritiske offentlighedsteori ud fra en forestilling om, at kampagnemagerne og journalisternes stadig mere sofistikerede anvendelse af udbredelsesmedierne blot fører til en mere og mere velsmurt propagandamaskine. Denne vurdering viser imidlertid blot tilbage til spørgsmålet om skuffede rationalitetsfordringer på niveauet for sprog og niveauet for symbolsk generaliserede kommunikationsmedier. Det er imidlertid ikke i sig selv noget problem, at udbredelsesmedierne stilles i kampagnens og nyhedsproduktionens tjeneste. Kampagneberedskabets forsøg på at gennemføre kontingensafprøvning oftere, mere interaktivt og mere detaljeret er at foretrække frem for tidligere tiders langsomme og punktvis registreringer af kontingens. På samme måde kan journalistikkens øgede medieberedskab siges at skabe grobund for en hurtigere og langt mere præcis registrering af den offentlige mening i forhold til specifikke temaer og problemer.

Konklusion

En systemteoretisk ansporet analyse af, i hvor høj grad professionaliseringen af den politiske kommunikation styrker eller svækker mulighederne for demokratisk kommunikation, leder til en altovervejende positiv konklusion. Det er imidlertid væsentligt at holde fast på, at systemteorien i denne sammenhæng fungerer bedst som en øjenåbner i forhold til demokratiske potentialer, der ellers ofte overses inden for den dominerende kritiske offentlighedsteori. Systemteoriens funktionalistiske tilgang tilbyder et alternativt perspektiv på diskussionen, der ikke blot følger professionaliseringen til en allerede lang liste af skuffelser i forhold til en stærkt idealiseret udgave af den borgerlige offentlighed.

Det vil imidlertid ikke sige, at professionaliseringen er fuldstændig uden faldgruber. Professionalisering kan lede til andre temaer og skemaer end lige netop dem, der tjener produktionen af offentlig mening bedst, og selvfølgelig kan en

mere professionel anvendelse af nye og gamle medier bruges til endeløs og ensrettet gentagelse af de samme standpunkter snarere end forsøg på at teste standpunkter mod den offentlige mening. Men jeg har i artiklen lagt vægt på de demokratiske potentialer for at understrege, hvor en systemteoretisk analyse adskiller sig fra den dominerende kritiske offentlighedsteori. Presser man denne pointe til sidst yderste, kan man tilmed sige, at professionalisering synes at være svaret på det, der tegner sig som den største udfordring for demokratisk kommunikation p.t., nemlig tendensen til (re)politisering af journalistikken.

Noter

1. Kontingens vil på kort form blot sige, at alle selektioner (valg, handlinger, kommunikationer) kunne have været anderledes. Fordoblingen af denne kontingens implicit i udtrykket "dobbelt kontingens", indebærer for så vidt blot, at A ved, at forudsætningen om kontingens ikke blot gælder A selv, men også B.
2. For en uddybende diskussion af forholdet til Parsons, se Luhmann (2002).
3. I Habermas' eget forfatterskab er denne oprindelige historiske analyse i stigende grad blevet generaliseret, trukket ud af sin historiske kontekst og forfinet inden for rammerne af en kantiansk moralfilosofi, der giver anledning til både en grundlæggende universal pragmatisme og en normativ politisk teori om konstitutionel republikanisme. Habermas har også knyttet mere direkte an til integrationsspørgsmålet ved at foreslå mediet "indflydelse" som den offentlige sfæres særlige medie (Habermas, 1996: 363). Dette medium er mere generelt og viser direkte tilbage til integration som grundproblem, idet indflydelse hos Parsons netop er knyttet til funktionen "integration" i AGIL-skemaet og dermed også til værdiprincippet "solidaritet" og koordinationsstandarden "konsensus" (Andersen, 1990).
4. Problemet bliver da også åbenlyst med valget af "netværk" som morfologisk betegnelse, eftersom et netværk ikke blot i systemteorien, men også i sociologien mere bredt opfattes som et interaktionssystem.

Litteratur

- Asmussen, Kaj og Mogens Meilby (1977). *Før deadline – dagbladsjournalistikkens grundtrin*, København: Institut for Presseforskning.
- Baecker, Dirk (1996). "Oszillierende Öffentlichkeit", pp. 89-108 i Rudolf Maresch (red.), *Medien und Öffentlichkeit*, München: Boer.
- Betænkning 1354 (1998). *Forholdet mellem minister og embedsmænd*, København: Finansministeriet.
- Betænkning 1443 (2004). *Embedsmænds rådgivning og bistand*, København: Finansministeriet.
- Engell, Hans (1999). "Medier og politikere under pres", pp 31-44 i Erik Meier Carlsen et al. (red.), *Magt og fortælling*, Århus: Ajour.
- Esmark, Anders (2005). "Medier og semantik – Niklas Luhmanns yndlingsstrukturer", pp. 223-253 i Anders Esmark, Carsten Bagge Laustsen og Niels Åkerstrøm Andersen (red.), *Poststrukturalistiske Analysestrategier*, Frederiksberg: Roskilde Universitetsforlag.
- Habermas, Jürgen (1968 [1962]). *Borgerlig offentlighed – henimot en teori om det borgerlige samfund*, København: Fremad/Gyldendal Norsk Forlag.
- Habermas, Jürgen (1996 [1992]). *Between Fact and Norms*, Cambridge: Polity Press.

- Hoff, Jens og Kresten Storgaard (red.) (2005). *Informationsteknologi og demokratisk innovation – borgerdeltagelse, politiske kommunikation og offentlig styring*, Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Jønsson, Rasmus og Ole Larsen (2002). *Professionel politisk kommunikation*, København: Akademisk Forlag.
- Kjær, Peter og Erik Meier Carlsen (1999). “Diagnoser af den politiske journalistik – interview fra en interviewrunde”, pp. 44-60 i Erik Meier Carlsen et al. (red.), *Magt og fortælling*, Århus: Ajour.
- Kjær, Peter og Ove K. Pedersen (2000). “Enkeltsagen – når medieorkanen raser – om Rushdiesagen”, pp. 221-247 i Ove K. Pedersen et al. (red.), *Politisk Journalistik*, Århus: Ajour.
- Kramhøft, Peter (red.) (2000). *Journalistik med omtanke – arbejdsmetoder i udredende og analytisk journalistik*, Århus: Ajour.
- Künzler, Jan (1989). *Medien und Gesellschaft – die Medienkonzepte von Talcott Parsons, Jürgen Habermas und Niklas Luhmann*, Stuttgart: Ferdinand Enke Verlag.
- Luhmann, Niklas (1976). “Generalized Media and the Problem of Contingency”, pp. 507-532 i Loubser, Jan J., Rainer C. Baum, Andrew Effrat and Victor M. Lindz (eds.) *Explorations in General Theory in the Social Sciences – Essays in honour of Talcott Parsons*, New York: Macmillan.
- Luhmann, Niklas (1996). *Die Realität der Massenmedien*, Opladen: Westdeutscher Verlag.
- Luhmann, Niklas (2000a [1984]). *Sociale systemer*, København: Hans Reitzels Forlag.
- Luhmann, Niklas (2000b). *Die Politik der Gesellschaft*, Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Luhmann, Niklas (2002). *Einführung der Systemtheorie*, Heidelberg: Carl-Auer-Systeme Verlag
- Lund, Anker Brink og Maja Horst (1999). *Den offentlige debat – mål, middel eller mantra*, København: Fremad.
- Norris, Pippa (2000). *A Virtuous Circle – Political Communication in Postindustrial Societies*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Norris, Pippa (2001). *Digital Divide – Civic Engagement, Information Poverty and the Internet Worldwide*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Schultz, Ida (2005). *Bag om nyhedskriterierne – en etnografisk feltanalyse af nyhedsværdier i journalistisk praksis*, ph.d.-afhandling, Roskilde: Institut for Kommunikation, Journalistik og Datalogi, RUC.
- Sparks, Colin (2001). “The Internet and the Global Public Sphere”, pp. 181-204 in W. Lance Bennet and Robert M. Entmann (eds.), *Mediated Democracy – Communication in the Future of Democracy*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Thyssen, Ole (1991). *Penge, magt og kærlighed – Teorien om symbolsk generaliserede medier hos Parsons, Luhmann og Habermas*, København: Rosinante.
- Waldahl, Ragnar (1999). “Medier, meningsdannelse og den politiske dagsorden”, *Politica*, 31. årgang, nr. 2, pp. 117-133.